УДК 342.7:349.6 **DOI https://doi.org/10.32782/2522-9656/2026-20-7**

Крегул Іван Іванович,
доктор філософії з права,
приватний виконавець
Виконавчого округу Київської області
ORCID ID: 0009-0003-0100-4425

ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ОСОБИ НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ

DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE ENSURING THE CONSTITUTIONAL RIGHT OF A PERSON TO A SAFE ENVIRONMENT

Анотація. У статті досліджено конституційні та нормативно-правові засади захисту права громадян на безпечний для життя і здоров’я стан довкілля в Україні. З’ясовано конституційну природу цього права, його закріплення у спеціальному екологічному законодавстві та механізми його реалізації через доступ до екологічної інформації, участь у прийнятті екологічно значущих рішень тощо. Визначено конституційно-правові засади права особи на безпечне довкілля як природне право людини, закріплене у ч. 1 ст. 50 Конституції України. Встановлено, що таке право поєднує матеріальний, інформаційний та захисний компоненти. Матеріальний компонент передбачає фактичне існування довкілля, яке не створює загрози життю й здоров’ю людини; інформаційний – доступ до достовірної, повної та своєчасної екологічної інформації; захисний – можливість оскарження незаконних рішень, дій чи бездіяльності та відшкодування завданої шкоди. Проаналізовано систему нормативно-правового регулювання екологічних відносин, зокрема Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», закони про охорону атмосферного повітря, управління відходами, оцінку впливу на довкілля, стратегічну екологічну оцінку, а також Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Встановлено, що зазначені акти конкретизують конституційні норми про забезпечення екологічної безпеки, охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, гласність та участь громадськості в прийнятті екологічно значущих рішень. Особливу увагу приділено програмно-цільовому підходу до забезпечення екологічної безпеки на прикладі поводження з радіоактивними відходами. Досліджено досвід Європейського Союзу та окремих країн-членів, а також досвід міжнародних інституцій у екологічному захисті прав особи. Виявлено проблеми недостатньої ефективності державного контролю, неповноти надання екологічної інформації, складності доведення причинного зв’язку та відшкодування екологічної шкоди, фрагментарності регулювання адаптації до зміни клімату. Запропоновано напрями вдосконалення законодавства, зокрема посилення прозорості, громадської участі, відповідальності посадових осіб і розроблення спеціальних механізмів компенсації екологічних збитків в умовах воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, екологічні права громадян, екологічна політика, екологічна безпека, Конституція та закони України, міжнародно-правове регулювання, оцінка впливу на довкілля, право на безпечне довкілля, публічне управління, радіоактивні відходи.

Abstract. The article examines the constitutional and regulatory legal principles of protecting the right of citizens to a safe environment in Ukraine. The constitutional nature of this right, it’s enshrining in special environmental legislation and the mechanisms of its implementation through

access to environmental information, participation in making environmentally significant decisions, etc. are clarified. The constitutional and legal principles of the right of an individual to a safe environment as a natural human right, enshrined in Part 1 of Article 50 of the Constitution of Ukraine, are determined. It is established that such a right combines material, informational and protective components. The material component assumes the actual existence of an environment that does not pose a threat to human life and health; informational – access to reliable, complete and timely environmental information; protective – the possibility of appealing against illegal decisions, actions or inaction and compensation for damage caused. The system of regulatory and legal regulation of environmental relations is analyzed, in particular the Law of Ukraine "On Environmental Protection", laws on atmospheric air protection, waste management, environmental impact assessment, strategic environmental assessment, as well as the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period until 2030. It is established that the above-mentioned acts specify the constitutional norms on ensuring environmental safety, environmental protection, and rational use of natural resources, transparency and public participation in making environmentally significant decisions. Particular attention is paid to the program-targeted approach to ensuring environmental safety using the example of radioactive waste management. The experience of the European Union and individual member states, as well as the experience of international institutions in the environmental protection of individual rights, is studied. The problems of insufficient efficiency of state control, incomplete provision of environmental information, the complexity of proving causality and compensation for environmental damage, and the fragmentation of regulation of adaptation to climate change are identified. Directions for improving legislation are proposed, in particular, strengthening transparency, public participation, and responsibility of officials and development of special mechanisms for compensation for environmental damage in conditions of martial law.

Key words: martial law, environmental rights of citizens, environmental policy, environmental safety, Constitution and laws of Ukraine, international legal regulation, environmental impact assessment, right to a safe environment, public administration, radioactive waste.

Постановка проблеми. Забезпечення державою задекларованого у Конституції України права особи на безпечне довкілля повинно вбачатися як індикатор формування стану цивілізованості суспільства, а не залишатися виключно нормою Основного Закону. Поряд із наявністю чіткого та системного механізму регулювання екологічних відносин у державі, його практична реалізація залежить від політичної волі керівної еліти, правової культури та громадської активності членів суспільства, а також запозичення зразків міжнародного передового досвіду та міжнародної співпраці на державному та недержавному рівнях.

Захист державою права особи на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди є гарантією збереження життя, здоров'я, добробуту та майбутнього поколінь. Адже, у сучасному світі екологічні загрози наслідків війни стають усе більш відчутнішими. Наразі забезпечення права на безпечне довкілля повинно утверджуватися як першочерговий та невідкладний пріоритет в державній політиці та заходах щодо її реалізації.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю знаходження максимально ефективних правових механізмів протидії: 1) посиленню

антропогенного навантаження на довкілля; 2) негативного впливу воєнних ризиків; 3) забрудненню атмосферного повітря, водних об’єктів і ґрунтів, 4) невизначеністю щодо способів утилізації чи зберігання ядерних відходів тощо. Все це вказує на необхідність приведення національної екологічної політики у відповідність до європейських стандартів. Оскільки формальне закріплення норм екологічного правозахисту не завжди супроводжується ефективними механізмами їх реального забезпечення, що зумовлює потребу наукового аналізу чинної нормативної моделі з урахуванням позитивних здобутків інших країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання конституційної та нормативно-правової охорони екологічних прав людини стали предметом дослідження таких представників правової науки як Бондар Н., Гайдамака В., Гасай О., Гетьман А., Дашковська Н., Дацiв С., Жаворонкова Н., Зуєв В., Каракаш І., Кашинцева О., Корольова В., Курило В., Миколаєць В., Миколишин А., Мушенок В., Однороб В., Павлова О., Петлюк Ю., Піддубна Д., Попович Т. та ін.

Деталізуючи стан дослідження проблематики, зазначимо, що більш новітні публікації науковців-правників присвячені аналізу глобальних екологічних наслідків сучасних воєнних подій. Зокрема, Кашинцева О. та Сафонова М. здійснили аналіз положень конституційного права людини на безпечне довкілля в умовах сучасних глобальних викликів, включаючи зміну клімату, техногенні ризики та військові конфлікти. Дослідницями також деталізовано українське нормативно-правове регулювання, міжнародні стандарти, практика Європейського суду з прав людини, а також вплив повномасштабного вторгнення РФ на реалізацію екологічних прав в Україні. У дослідженні акцентується увага на необхідності системної реалізації екологічних прав як елемента сталого розвитку та національної безпеки [1].

У своєму дослідженні Бондар Н. та Однороб В. акцентують увагу на ключових системних викликах, що перешкоджають формуванню екологічної держави в Україні. Серед них виокремлено екологічні наслідки збройної агресії, недостатню ефективність екологічного законодавства, економічні бар’єри та низький рівень екологічної свідомості населення. Науковці пропонують досягнення цілей екологічної держави в Україні шляхом комплексного та синергічного підходу щодо подолання наслідків війни і системного реформування законодавства, що гарантуватиме кожному громадянину право на безпечне довкілля та здоровий стан [2].

Попович Т. характеризує як актуальні проблеми людства: збереження та відновлення природних ресурсів, гармонізації людини і природи, екологічної безпеки кожної особи. Науковець визначає, що у період поглиблення світової екологічної кризи, загостренням інших глобальних викликів, серед яких є війна в Україні, важливими компонентами протидії є партнерство з міжнародними

структурами у сфері забезпечення екологічної безпеки та управління ліквідацією наслідків екологічних катастроф на території нашої держави [3].

Однак, аналізуючи вектори досліджень сучасної правової доктрини щодо забезпечення екологічних прав особи в складних довоєнних умовах та сучасних умовах глобальних наслідків війни, автору даного дослідження вбачається недостатнім вивчення досвіду окремих країн щодо формування загальної системи екологічної безпеки та нормативно-правового регулювання подолання окремих викликів, які стали наслідками розвитку сучасних природозберігаючих технологій у промисловості, енергетиці, транспорті, сільському господарстві тощо.

Метою статті є аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду нормативно-правового регулювання захисту прав громадян на безпечний екологічний стан довкілля, який забезпечується шляхом вироблення конкретних захисних механізмів; визначення основних елементів такого регулювання, а також виявлення недоліків та формулювання пропозицій щодо вдосконалення вітчизняної системи відповідності практичного захисту досліджуваних прав сучасним конституційним приписам.

Виклад основного матеріалу. Сучасна наукова конституційно-правова доктрина розглядає право на безпечне для життя і здоров'я довкілля як природне право людини, яке набуло конституційного закріплення та конкретизується в галузевому законодавстві. Наразі це право є однією з фундаментальних гарантій конституційного статусу особи в Україні (ч. 1 ст. 50) [4]. Конституція України гарантує не лише саме право на безпечне довкілля, а й право на відшкодування шкоди, завданої його порушенням, а також право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту (ч. 2 ст. 50) [4].

Звертаючи увагу на досвід нормативно-правового регулювання різних типів екологічних відносин в інших країнах, доцільним є зробити припущення про те, що Україна отримає можливості здійснення людиноцентристської екологічної трансформації, якщо екологічні права будуть визнані основною цінністю суспільства в реальному житті.

Гарантовані державою вказані вище права поєднують особисті, майнові, публічні та процесуальні елементи та реалізуються в Україні через систему екологічних, адміністративних, цивільних та судових правовідносин. Саме тому, на нашу думку, право особи на безпечний екологічний стан довкілля включає щонайменше три взаємопов'язані компоненти: 1) матеріальний – фактичне існування довкілля, яке не створює загрози життю та здоров'ю людини; 2) інформаційний – доступ до достовірної, повної та своєчасної екологічної інформації; 3) захисний – можливість оскарження незаконних рішень, дій чи бездіяльності та відшкодування завданої шкоди.

Звернемо увагу на систему нормативно-правового регулювання відносин права на безпечне для життя і здоров’я довкілля: Конституція України, закони України, підзаконні акти, міжнародні договори України та судова практика. Центральне місце у цій системі, деталізуючи норми Конституції України, посідає Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII, який визначає правові, економічні та соціальні основи охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки [5].

Важливу роль у цій системі також відіграють інші закони України:

1. «Про охорону атмосферного повітря» (ст. 13, 16, 50, 66, 92) – атмосферне повітря розглядається як природний ресурс, належний Українському народові; встановлює заходи щодо його охорони від забруднення.

2. «Про управління відходами» (ст. 3, 16, 50, 66, 92) – реалізує право на безпечне довкілля через запобігання негативному впливу відходів на здоров’я людей і навколишнє природне середовище.

3. «Про оцінку впливу на довкілля» (ст. 16, 50, 92) – визначає процедурну гарантію, оскільки ОВД забезпечує врахування екологічних, громадських і приватних інтересів під час ухвалення рішень про діяльність, здатну суттєво вплинути на довкілля.

4. «Про стратегічну екологічну оцінку» (ст. 3, 16, 50, 92) – інтегрує екологічні вимоги у державне планування; закріплює гласність, участь громадськості, запобігання екологічній шкоді та міжнародне співробітництво.

5. «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (ст. 3, 16, 50, 92, 95) – стратегічний акт, який визначає цілі державної екологічної політики, сталого розвитку, збалансованого використання природних ресурсів з урахуванням інтересів прийдешніх поколінь.

У сучасній правовій доктрині спільна функція перерахованих вище та інших нормативно-правових актів полягає у «встановленні вимог до господарської діяльності, екологічних нормативів, процедур оцінювання ризиків, державного контролю та відповідальності за порушення як основних можливих чинників формування несприятливого навколишнього середовища» [6, с. 120].

Водночас дослідники зазначають, що політико-правові інструменти захисту прав особи на безпечне довкілля залишаються недостатньо систематизованими, а стратегічне планування має фрагментарний характер та не відповідає сучасним запитам стратегічного державного планування щодо збереження екологічного балансу [7, с. 288].

Враховуючи викладену вище позицію, звернемо увагу на такий інструментарій фактичної реалізації заходів щодо захисту екологічних прав людини як комплексні екологічні програми, які, на нашу думку, є одним із основних

способів вирішення природоохоронних проблем, оскільки покликані забезпечити необхідну концентрацію економічних, фінансових і виробничих ресурсів на пріоритетних напрямах екологічної політики [8, с. 190].

Реалізація комплексних екологічних програм в кінцевому результаті дозволяє сконцентрувати ресурси для розв'язання певної проблеми, об'єднати зусилля всіх зацікавлених організацій, а також визначити стратегічні цілі та розробити стратегію на довготривалий період [9, с. 101].

Розглянемо механізм функціонування комплексних екологічних програм в Україні на прикладі правового регулювання відносин у сфері поводження з радіоактивними відходами. Нормативно-правова основа такого регулювання сформована із документів трьох рівнів.

1. Документи загального впливу – міжнародні конвенції, учасницею яких є Україна, а також вітчизняні закони та підзаконні нормативно-правові акти.

2. Документи спеціального впливу – нормативні документи (норми, правила, стандарти), що конкретизують положення законодавчих актів і виконують безпосередньо регулюючу роль як в основній галузі, що використовує ядерну енергію, так і в суміжних з нею галузях.

3. Документами галузевого впливу – галузеві стандарти й відомчі документи, спрямовані на досягнення відповідності вимогам нормативних документів спеціального впливу і конкретизують показники, встановлені в них, а також можливі шляхи їх досягнення.

Лісунь Г. Д., досліджуючи реалізацію екологічних програм в Україні, визначає основні принципи технічної державної політики щодо поводження з радіоактивними відходами, в яких чітко прослідкується позиція щодо забезпечення конституційних принципів захисту особи: 1) обов'язкова ізоляція радіоактивних відходів від середовища проживання чи перебування людини; 2) заборона розміщення (видалення) на земній поверхні, у природних і штучних водяних системах, у підземних водоносних горизонтах радіоактивних відходів; 3) захоронення радіоактивних відходів у глибокі геологічні формації чи приповерхневі прошарки земної кори тощо [10, с. 44].

Отже, наукова доктрина поводження з радіаційними відходами в Україні охоплює різноманітні аспекти, включаючи правові, екологічні, технологічні та соціальні елементи. Аналіз не численних доктринальних підходів до застосування програмно-цільового підходу при поводженні з радіоактивними відходами дає підстави зазначити, що проблематика екологічної безпеки щодо захисту людини є однією з найважливіших проблем у сфері державного регулювання. Основними принципами правового регулювання визначається науковцями захист життя та здоров'я людей, а також навколишнього середовища від впливу забруднюючих речовин, а також забезпечення державного контролю і управління у сфері екологічної безпеки.

Також вбачається спрямованість позицій науковців на оптимізацію процесів забезпечення екологічної безпеки та забезпечення прозорості і ефективності використання бюджетних ресурсів у реалізації цього процесу державою [11, с. 52]. Все це дозволяє підвищити рівень безпеки та екологічної відповідальності в реалізації державної екологічної політики шляхом реконструкції та модернізації інфраструктури, вдосконалення системи обліку, а головне – використання позитивного міжнародного досвіду та здійснення міжнародної співпраці.

Розглянемо особливості запозичення міжнародного досвіду на прикладі політики ЄС щодо поводження з відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами. У першу чергу зазначимо, що Директива ЄС про поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом (2011/70/Євратом) вимагає, щоб усі країни ЄС мали національну політику щодо поводження з відпрацьованим паливом та радіоактивними відходами, а також розробляли та впроваджували національні програми поводження з цими матеріалами. Програми мають охоплювати всі види відпрацьованого ядерного палива та радіоактивних відходів, що перебувають під юрисдикцією країн ЄС, та всі етапи поводження з відпрацьованим ядерним паливом та радіоактивними відходами від виробництва до захоронення [12].

Наразі поводження з радіоактивними відходами регулюється державою у національних стратегіях їх збору, переробки, тимчасового зберігання та захоронення. Ця тенденція відображає той факт, що поводження з радіоактивними відходами є політичним питанням, що інколи ускладнює співпрацю між країнами. У міждержавних відносинах сформовано загальноприйнятий принцип про те, що країна, яка користується перевагами ядерної енергії, або застосування ядерних технологій, повинна також нести повну відповідальність за поводження з утвореними радіоактивними відходами та недопускати їх негативного впливу на стан довкілля та життя і здоров’я людини.

Отже, поводження з радіоактивними відходами, як елемент забезпечення екологічної безпеки, є глобальною проблемою, тому на міжнародному рівні встановлюються надійні законодавчі заходи її вирішення. У першу чергу, звернемо увагу на діяльність такої міжнародної організації як Міжнародна комісія з радіологічного захисту. Основним завданням діяльності такої організації стали питання захисту людей, тварин і навколишнього середовища від несприятливих наслідків радіаційного опромінення [13].

Розглянемо також приклад регулювання відносин щодо поводження з радіоактивними відходами у Федеративній Республіці Німеччині. Стаття 73 (1) Основного закону Конституції Німеччини наділяє федеральний уряд винятковими законодавчими повноваженнями щодо захоронення радіоактивних речовин. Відповідальність за захоронення радіоактивних відходів регулюється

Законом про атомну енергію (AtG), Розділ 9a (3) якого покладає завдання з будівництва сховищ для радіоактивних відходів безпосередньо на саму державу. Як спеціальний орган забезпечення заходів ядерної безпеки, у Німеччині створене у 2014 році Федеральне відомство з безпеки поводження з ядерними відходами (BASE). Зазначена державна структура відповідає за виконання ліцензійних та наглядових завдань ФРН щодо кінцевого захоронення радіоактивних відходів, а також ліцензування, тимчасового зберігання та транспортування радіоактивних речовин [14].

Узагальнення вітчизняного, загальноєвропейського (в рамках ЄС) та досвіду окремих країн щодо забезпечення конституційного права особи на безпечне довкілля дає підстави формулювання сучасних проблем регулювання такого типу відносин в Україні: 1) недостатня ефективність виконання рішень про припинення екологічно шкідливої діяльності; 2) складність доведення причинного зв'язку між порушенням і шкодою, заподіяною здоров'ю людини; 3) неповнота або несвоєчасність оприлюднення екологічної інформації; 4) недостатня координація органів державного контролю; 5) фрагментарність регулювання питань адаптації до зміни клімату; 6) складність визначення розміру екологічної шкоди за наслідками воєнних вій та механізмів її реального відшкодування з боку країни-агресора.

В умовах правового режиму воєнного стану, у якому наша держава перебуває протягом значного періоду часу, особливої уваги потребує воєнний чинник негативного впливу на людину. Оскільки масштабні руйнування, пожежі, забруднення вод і ґрунтів створюють додаткові ризики для екологічної безпеки населення. У таких умовах традиційні механізми контролю та відшкодування шкоди мають бути доповнені спеціальними процедурами фіксації, оцінювання та компенсації екологічних збитків.

Для посилення захисту права громадян на безпечний екологічний стан довкілля періоду війни та повоєнного відновлення країни доцільно: 1) удосконалити законодавство щодо обов'язкового й оперативного оприлюднення даних про стан довкілля та екологічні ризики; 2) розширити участь міжнародних експертів та громадськості в процедурах оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки; 3) запровадити ефективніші механізми міжнародного, державного і громадського контролю за додержанням екологічних вимог; 4) уточнити методики визначення та відшкодування екологічної шкоди, зокрема шкоди, заподіяної здоров'ю людини діями ворога; 5) систематизувати законодавство про адаптацію до зміни клімату; 6) посилити відповідальність посадових осіб за неналежне здійснення державного екологічного контролю, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

Висновки. Право громадян на безпечний екологічний стан довкілля є конституційно гарантованим правом, яке конкретизується в нормативно-правових

актах екологічного, адміністративного, цивільного та кримінального законодавства України. Захист такого конституційного права ґрунтується на поєднанні ряду матеріальних гарантій, серед яких: доступ до екологічної інформації, участь міжнародної спільноти поряд з громадянами України в екологічно значущих рішеннях, державного контролю. Водночас чинна модель регулювання потребує вдосконалення, особливо в частині ефективності відшкодування шкоди, прозорості екологічної інформації, координації контролюючих органів і системності заходів адаптації до умов війни та повоєнного стану.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення цілісного механізму гарантій забезпечення ядерної безпеки в умовах воєнного стану України в частині це дотримання умов безпечного використання ядерних матеріалів і установок (атомні електростанції), які гарантують захист населення та навколишнього середовища від радіаційної небезпеки під час ворожих ракетних обстрілів.

Список літератури:

1. Кашинцева О., Сафонова М. Конституційне право людини на безпечне довкілля. *Актуальні проблеми правознавства.* 2025. № 1. С. 247–252. DOI:10.35774/app2025.01.247.

2. Бондар Н.А., Одноріг В.С. Екологічна держава та право людини на безпечне довкілля: теоретико-правовий аналіз і виклики для України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство».* 2025. Випуск № 05, частина 2. С. 30–35. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.4

3. Попович Т. Конституційні засади забезпечення права особи та безпечне для життя і здоров’я довкілля. *Юридична Україна*. 2022. №3. С. 42–48. DOI: 37749/2308-9636-2022-3(231)-5.

4. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: http://zakon5.rada.gov.ua (дата звернення 04.10.2026 р.)

5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/pdf/ pro_okhoronu_navkolishnogo_priro-3-26921.pdfzakon.isu.net (дата звернення 04.10.2026 р.)

6. Pravdiuk M., Kolomiiets H., Magopets O., Mushenok V., Lutsenko I. La política fiscal en los Estados miembros de la UE y su experiencia como guía para Ucrania. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*, 2023. 11(21), P. 186–210.

7. Kurylo V., Mushenok V., Kholostenko A., Mashevska O., Sira A. Inaccuracy of Information About the Property of the Subject of the Declaration as a Qualifying Feature of a Corruption-Related Offence. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. Volume 9. № 5 (2020). P. 281–292. URL: https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/12218/11814.

8. Хумарова Н.І. Екологічні цільові програми у системі державного регулювання природокористування. Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища: зб. матеріалів доп. учасн. міжнар. наук.-практ. конф. Львів : *Національний лісотехнічний університет України,* 2005. Вип. 15.6. С. 187–194.

9. Лесь А.В. Реалізація екологічних програм в Україні. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2014. Вип 1 (52). С. 99–103.

10. Лісунь Г. Д. Правове регулювання у сфері поводження з радіоактивними відходами в Україні. *Правове регулювання економіки*. 2010. № 10. С. 41–49.

11. Мушенок В.В. Тімашов В.О. Теоретико-правове дослідження змісту цільового блоку адміністративно-правового статусу органів публічного адміністрування ринку електричної енергії України. *Правова позиція*, 2020, № 3 (28), С. 50–54.

12. Директива ЄС про поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом (2011/70/Євратом). *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 02.08.2011 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/984_004-11#Text (дата звернення 10.10.2026 р.).

13. Правові основи адаптації до зміни клімату в Україні: аналітична доповідь. URL: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/2_Instytutsijno-pravovi-osnovy-adaptatsiyi-do-zminy-klimatu-v-Ukrayini.pdfmepr.gov (дата звернення 10.10.2026 р.).

14. Роз'яснення щодо реалізації права на доступ до екологічної інформації та права на участь у прийнятті рішень з питань, що стосуються довкілля. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. URL: https://ombudsman.gov.ua (дата звернення 10.10.2026 р.).

References:

1. Kashyntseva, O., Safonova, M. (2025). Konstytutsiine pravo liudyny na bezpechne dovkillia [The constitutional human right to a safe environment]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. № 1. S. 247–252. DOI:10.35774/app2025.01.247. Retrieved from: https://appj.wunu.edu.ua/ index.php/appj/ article/view/2082/2104.

2. Bondar, N.A., Odnorob, V.S. (2025). Ekolohichna derzhava ta pravo liudyny na bezpechne dovkillia: teoretyko-pravovyi analiz i vyklyky dlia Ukrainy [The ecological state and the human right to a safe environment: a theoretical-legal analysis and challenges for Ukraine]. *Elektronne naukove vydannia «Analitychno-porivnialne pravoznavstvo».* Vypusk № 05, chastyna 2. S. 30–35. DOI https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.2.4

3. Popovych, T. (2022). Konstytutsiini zasady zabezpechennia prava osoby ta bezpechne dlia zhyttia i zdorovia dovkillia [Constitutional foundations for ensuring an individual's right to an environment safe for life and health]. *Yurydychna Ukraina*. №3. S. 42–48. DOI: 37749/ 2308-9636-2022-3(231)-5.

4. Konstytutsiia Ukrainy: Osnovnyi Zakon vid 28.06.1996. № 254k/96-VR. Retrieved from: http://zakon5.rada.gov.ua (data zvernennia 04.10.2026 r.)

5. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha : Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 № 1264-XII. Retrieved from: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/pdf/pro_okhoronu_ navkolishnogo_priro-3-26921.pdfzakon.isu.net (data zvernennia 04.10.2026 r.)

6. Pravdiuk, M., Kolomiiets, H., Magopets, O., Mushenok, V., Lutsenko, I. (2023). La política fiscal en los Estados miembros de la UE y su experiencia como guía para Ucrania. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*, 11(21), R. 186–210.

7. Kurylo, V., Mushenok, V., Kholostenko, A., Mashevska, O., Sira, A. (2020). Inaccuracy of Information About the Property of the Subject of the Declaration as a Qualifying Feature of a Corruption-Related Offence. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies.* Volume 9. № 5 R. 281–292. Retrieved from: https://www.richtmann.org/journal/index.php/ajis/article/view/ 12218/11814.

8. Khumarova, N.I. (2005). Ekolohichni tsilovi prohramy u systemi derzhavnoho rehuliuvannia pryrodokorystuvannia [Targeted environmental programs within the system of state regulation of natural resource use]. *Ekolohizatsiia ekonomiky yak instrument staloho rozvytku v umovakh konkurentnoho seredovyshcha: zb. materialiv dop. uchasn. mizhnar. nauk.-prakt. konf*. Lviv : Natsionalnyi lisotekhnichnyi universytet Ukrainy, Vyp. 15.6. S. 187–194.

9. Les, A.V. (2014). Realizatsiia ekolohichnykh prohram v Ukraini [Implementation of environmental programs in Ukraine]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen.* Vyp. 1 (52). S. 99–103.

10. Lisun, H. D. (2010). Pravove rehuliuvannia u sferi povodzhennia z radioaktyvnymy vidkhodamy v Ukraini [Legal regulation of radioactive waste management in Ukraine]. *Pravove rehuliuvannia ekonomiky*. № 10. S. 41–49.

11. Mushenok, V.V. Timashov, V.O. (2020). Teoretyko-pravove doslidzhennia zmistu tsilovoho bloku administratyvno-pravovoho statusu orhaniv publichnoho administruvannia rynku elektrychnoi enerhii Ukrainy [A theoretical-legal study of the content of the targeted component

of the administrative-legal status of public administration bodies in Ukraine’s electricity market]. *Pravova pozytsiia*, № 3 (28), S. 50–54.

12. Dyrektyva YeS pro povodzhennia z radioaktyvnymy vidkhodamy ta vidpratsovanym yadernym palyvom (2011/70/Yevratom). Ofitsiinyi visnyk Yevropeiskoho Soiuzu. 02.08.2011 r. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/984_004-11#Text

13. Pravovi osnovy adaptatsii do zminy klimatu v Ukraini: analitychna dopovid. Retrieved from: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/2_Instytutsijno-pravovi-osnovy-adaptatsiyi-do-zminy-klimatu-v-Ukrayini.pdfmepr.gov

14. Roziasnennia shchodo realizatsii prava na dostup do ekolohichnoi informatsii ta prava na uchast u pryiniatti rishen z pytan, shcho stosuiutsia dovkillia. Upovnovazhenyi Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny. Retrieved from: https://ombudsman.gov.ua

Дата першого надходження статті до видання: 11.10.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.11.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)